

HENRY GEORGE

OM ERSTATNING

www.grundskyld.dk

Henry George
Om erstatning
Uddrag fra:
A Perplexed Philosopher.
(En forvirret filosof).

Bearbejdet og digitaliseret
v/ Per Møller Andersen.
www.grundskyld.dk
1999

*

I *Social Statics* (1850) havde Herbert Spencer fordømt den private jordejendomsret, og Henry George så frem til at møde ham i London i 1881. George blev derfor overrasket over at Spencer forsvarede den engelske regerings opførsel i Irland. Spencer bortforklarede senere offentligt sine meninger fra *Social Statics*, hvilket fik George til at skrive bogen *A Perplexed Philosopher*. Nedenstående afsnit om erstatning er et uddrag fra denne bog.

Om erstatning.

Det er en udbredt opfattelse, at jordejerne skal have erstatning, når den private jordejendomsret ophæves. Man synes, at retfærdigheden kræver det. – Over for Herbert Spencer kan det vel ikke være nødvendigt at afhandle dette spørgsmål, da han selv så afgjort har nægtet, at jorden på nogen som helst måde kan blive retmæssig ejendom, og da han fremdeles lader denne nægtelse henstå uafkræftet; men over for andre kan det have sin betydning, især da det, som det drejer sig om, er indviklet i andre spørgsmål, der allerede er af praktisk vigtighed, eller dog snart kan blive det.

At tanken om erstatning ikke tåler en nøjere undersøgelse, viser Herbert Spencer selv, endog nu, da han grumme gerne vil lade os tro, at han slutter sig til den. Han er meget ivrig efter at finde en grund for den påstand at jordejerne har ret til erstatning for noget – noget, der opvejer eller mere end opvejer deres jords værdi; men han vover dog intetsteds at påstå, at de har ret til vederlag for selve jorden. Sådant en tanke er alt for tåbelig til at kunne fremsættes af nogen, der i det hele taget har klaret sig forholdet mellem menneskene og jorden.

Dog, for dem, der ikke har klaret sig dette forhold, synes tanken ved første øjekast helt rimelig. Den passer jo med det, man er vant til at tænke sig. Hvis det nogensinde har været det primitive menneskes sædvane at æde sin bedstemoder (og det vil den syntetiske filosofi jo føre os til at tro), så må hun være blevet anset for en slem gammel kone, dengang da hun uden at yde erstatning til den vordende æder søgte at undgå denne skæbne. Edmond About har i *Bjergets konge* fremstillet et samfund, hvor røveri gjaldt for at være en hæderlig næringsvej. I et sådant samfund ville man naturligvis hævde, at den fange, som søgte at slippe væk uden løsepenge, krænkede røverens lovlige rettigheder.

Både sædvane og lovgivning har længe kaldt dét ejendomsret, som i virkeligheden er krænkelse af ejendomsret. Det kræver både tid og anstrengelse at komme bort fra denne tankeforvirring. Retfærdigheden kæmper endnu for at blive godkendt, og der er mange, som ønsker et forlig mellem den uret, der råder, og den ret, der burde råde. Således er der, endog blandt dem, som i nogen grad ser, hvor uretfærdigt det er at nægte alles lige ret til jorden, mange, der mener, at før denne naturlige ligeret kan gøres retfærdigt gældende, må jordejerne have erstatning for deres tab af lovlige rettigheder.

Dette gælder ikke alene jordspørgsmålet. Da den engelske regering ophævede slaveriet i Vestindien, gav den slaveejerne erstatning. I foreningstiden gav man ejerne af faldefærdige irske byer vederlag for tabet af deres lovgivningsmagt. Man kapitaliser årlige pensioner, når de ophæves, og så fremdeles.

Også her, i De Forenede Stater, kender vi noget til dette. Således påstår man ofte, at det ville være uret at ophæve beskyttelsestold, når kapital er indskudt i toldbeskyttede industrier under den forudsætning, at tolden skulle vedvare. Og for ikke mange år siden mente selv gode, hæderlige mennesker, der regnede slaveriet for noget ondt og afskyeligt noget, at slaveejerne skulle have erstatning, før det bestående slaveri på retfærdig måde kunne ophæves.

Lad os derfor se, hvad dette erstatningsspørgsmål virkelig drejer sig om:

Det drejer sig ikke om gyldigheden af statens kontrakter, overenskomster eller løfter. Hvis det var tilfældet, så ville det spørgsmål opstå, hvorvidt lovgivningsmagt kan hindre lovgivningsmagt, eller hvorvidt det ene slægtled kan råde for de efterfølgende slægtleds handlinger. Men det er ikke nødvendigt at afhandle dette her.

Det drejer sig ikke om enhver ret til erstatning. At staten skal give vederlag, hvis den f.eks. rydder en bygning bort for at bane vej for en eller anden offentlig foranstaltning, er jo tydeligt nok. Ligeledes, hvis den tager varer, levnedsmidler, heste eller skibe, som den har øjeblikkelig brug for; eller hvis den kræver tjenester af nogle, som den ikke kræver af andre. Det er ikke det, der her er tale om.

Med andre ord: spørgsmålet drejer sig ikke om, hvorvidt staten skal give erstatning, når den tilintetgør eller tilegner sig ejendom, som har moralsk godkendelse. Retten til erstatning ligger netop i, at den moralske godkendelse af ejendommen er uomtvistelig. Spørgsmål om retten til erstatning opstår kun dér, hvor det må indrømmes, at den moralske godkendelse af ejendomsretten mangler.

De, som holdt på slaveriet og påstod, at det var Guds værk, og at den stærkere havde en naturlig ret og pligt til at gøre den svagere til sin slave for at kunne tage sig faderligt af ham; de, som påstod, at slaveriet ikke alene burde opretholdes dér, hvor det var, men endog burde indføres dér, hvor det ikke var, de rørtes ikke af skrupler over vederlagets retfærdighed. At slaveejerne skulle have erstatning, hvis slaveriet blev ophævet, fulgte ligefrem af deres påstand om, at slaveriet var rigtigt og slet ikke burde ophæves. Kun for dem, som var

kommet til at indse, at slaveriet var en uret og burde ophæves, fik spørgsmålet om erstatning betydning og blev et afgørende spørgsmål.

Således også med hensyn til jorden. Spørgsmålet om erstatning for jord opstår først og får betydning, når der opstår tvivl om retfærdigheden af den private jordejendomsret. Over for den, som tror herpå, er det nødvendigt at sige, at der skal gives vederlag ved dets ophævelse. Han tror slet ikke på ejendomsrettens ophævelse, men på dens vedvaren og udvidelse, og hans tro på erstatning er indeholdt i hans tro på selve jordejendomsretten. Men er han kommet til at tvivle om den private jordejendomsrets retfærdighed og nok kunne ønske den ude af verden, da tjener spørgsmålet om erstatning ham dog som et slags hjælpeværn for det bestående og hindrer ham i at kæmpe for en afløsning, i det mindste for en afløsning, som kan medføre noget tab af givne goder. Og det halvhjertede i dette forsvar for den bestående uret er naturligvis særlig tiltalende for de ængstelige og varssomme sjæle, der helst vil holde sig uden for kampen, når den moralske ret og de stærke økonomiske interesser kommer i konflikt med hinanden.

Den erstatning, der her er tale om, er således vederlag for noget, som i sig selv er uretfærdigt. Dog bygger man vederlagskravet på et moralsk grundlag og fremkalder altså rent moralske spørgsmål.

De, der hævder nødvendigheden af at give erstatning for noget, som de selv indrømmer er galt, påstår, at staten ved sit tidligere samtykke har pådraget sig en moralsk forpligtelse. De indrømmer, at det ville have været rigtigt af staten at nægte sådant samtykke fra først af – at forbyde slaveri, hvor det endnu ikke findes, at hindre indførelse af privat jordejendomsret i nye lande, at nægte at tilstå nye pensioner, indføre ny beskyttelsestold, give nye forrettigheder osv. – Men hvor den allerede har indvilliget i disse ting, er den, siger man, moralsk bundet til at lade dem stå ved magt.

Ville staten krænke den ejendom, som allerede med dens billigelse er erhvervet, så kunne det kun lade sig gøre i kraft af en tilbagevirkende lov.

Men der er åbenbart vildrede i dette. Hvis man foreslog, at staten skulle udlette al den uret, som allerede er blevet gjort – f.eks. ophæve adkomsten til udbyttet af slavearbejde, som allerede er udført, og give slaverne retsgyldigt krav på vederlag for tidligere tjenester, eller tilbagekræve det allerede indvundne udbytte af toldbeskyttelse – så ville denne tankegang have nogen vægt. Men der er ikke noget tilba-

gevirkende i at hævde, at for fremtiden skal slavens arbejde tilhøre ham selv, eller at for fremtiden skal handelen være fri. At kræve vederlag for denne slags reformer er det samme som at hævde, ikke at staten skal være bundet af, hvad den allerede har gjort, men at den skal være moralsk bundet til at vedblive at gøre det, som den tidligere har gjort.

Det tab man i sådanne tilfælde kræver erstatning for, er ikke et tab af værdier, man allerede har, men af værdier, man venter at få. Værdien af en balle bomuld er en virkelig forhåndenværende værdi; den grunder sig på arbejde, som er udført. Men værdien af en slave er ikke således; den ligger i noget fremtidigt, den grunder sig ikke på arbejde, som er udført, men på forventningen om, at staten fremdeles vil tvinge slaven til at arbejde for sin ejer. Værdien af et hus eller en anden frembringelse er et udtryk for det arbejde, som er nedlagt deri. Men værdien af selve jorden er kun et udtryk for den forventning, at staten fremdeles vil tillade jordens indehavere at tilegne sig værdier, som tilhører alle. Kan man nu kræve, at staten skal give erstatning til dem, som har taget fejl i deres forventning om dens fremtidige handlinger, endog hvor der intet moralsk element er med i spillet? Hvis staten slutter fred, skal den da give vederlag til dem, som har indrettet sig på krig? Hvis den et sted bygger en ny og kortere landevej, er den da moralsk bundet til at give vederlag til dem, som måtte lide tab ved, at færdselen går bort fra den gamle? Hvis den udnytter opfindelsen af en ny og billigere måde at frembringe elektricitet på, er den da moralsk bundet til at give erstatning til ejerne af alle de dampmaskiner, som derved vil blive overflødiggjorte? Hvis den en skønne dag bruger luftskibe, skal den da give vederlag til alle dem, hvis forretning måtte lide derved? At hævde dette ville jo være tåbeligt. Og dog er det, vi her omhandler, endnu værre. Det går ud på, at staten skal give erstatning, når den skuffer folks forventning om, at den vil vedblive at øve uret.

Når staten ophæver slaveri, arvelige pensioner, beskyttelsestold eller forrettigheder af enhver art, tager den da noget fra nogen – noget, som de virkelig har? Visselig ikke. Ved ophævelse af slaveriet nægter den simpelthen for fremtiden at tvinge det ene menneske til at arbejde for det andet. Ved ophævelse af arvelige pensioner nægter den kun for fremtiden at tage nogle menneskers retmæssige ejendom og give andre den. Ved ophævelsen af beskyttelsestold nægter den kun for fremtiden at krænke alles naturlige ligeret for at tilføre enkel-

te en unaturlig fordel. Ved ophævelsen af særlige forrettigheder nægter den kun for fremtiden at bruge sin magt til at give nogle overhånd over andre.

Læg nu mærke til, hvad der i sådanne tilfælde kræves erstatning for! Det er ikke for noget forsøg på at rette fordums uret; det er for nægtelsen af at øve uret i fremtiden. Det er ikke for den hidtidige ulige behandling af landets borgere; det er for nægtelsen af at fortsætte denne ulige behandling. At denne nægtelse for den enkelte kan medføre et tab af sælgelige varer, er sandt nok; men det er ikke et tab af noget, de nu har, det er et tab af noget, de venter at få. Det er et tab af samme art som det, sølvsmedene i Efesos måtte lide ved Paulus's prædiken, et tab af samme art som det, spiritussælgerne må lide, ved at afholdssagen vinder frem, et tab af samme art som det, nogle altid må lide, ved at en ny opfindelse eller forbedring gøres. Krav på erstatning for den slags tab er i virkeligheden en nægtelse af enhver ret til at gennemføre reformer. Det indeholder den tanke, at når staten engang har gjort uret, så er den moralsk bundet til at blive ved dermed – ikke bare, at den enten må blive ved med at gøre uret eller give vederlag, men at den i det hele taget skal blive ved med at gøre uret.

Thi i 'erstatning' er værdiopvejelse indeholdt. At give vederlag for ophævelse er at opveje urettens fortsættelse med penge. Staten har jo intet, som ikke tilhører de mennesker, der udgør staten. Hvad den giver til nogle, må den tage fra andre. Afløsning mod erstatning, er derfor ikke virkelig afløsning, men vedbliven under en anden form – på den ene side med det uretfærdige afsavn, på den anden med den uretfærdige tilegnelse. Når man ved ophævelse af en arvelig pension giver indehaveren vederlag, så modtager han i penge eller værdipapirer en sum, hvis renter giver ham en lige så udstrakt rådighed over andres arbejde som hidtil. At give erstatning for salgsværdien af en slave vil sige at give slaveejerens lige så meget, som magten til at tage slavens arbejde er værd. Det, slaveejerne mister, er magten til at tage slavernes og deres efterkommeres arbejde og ejendom, og det, de vinder, er en tilsvarende part af alles ejendom, som legeringen opkræver og overfører til dem. Røveriet fortsættes i en anden form. Hvad det taber i inderlighed, vinder det i udstrækning. Hvis nogle, som før var slaver, bliver delvis fri, bliver andre, som før var fri, delvis slaver.

At det kun er forvirring, der giver erstatningstanken nogen glans ses deraf, at kravene aldrig fremsættes til bedste for de oprindelige

forretstagerne, men altid for senere forretningskøbere. Somme tider opstår forvirringen ligefrem fra begrebsombytning. Således kan man høre sige: »Her er en mand, som i tiltro til visse forholds vedvarende anbragte det, han havde tjent, i ejendom, som afhænger af disse forhold. Hvis staten nu ophæver disse forhold uden at give ham vederlag, øder den da ikke hans arbejdes frugt?«

Svaret er klart: Nej, den gør ikke. Sæt f.eks. at ejendommen er en slave. Det, som staten øder ved at ophæve slaveriet, er ikke det som er givet for slaven, men slavens salgsværdi. Om køberen ved hæderligt arbejde har tjent det, som han ombytter med en slave, kommer ikke sagen ved. Det er ikke som arbejder, men som slaveejer, han kommer til at lide. Havde han ikke ombyttet sin fortjeneste med en slave, så havde han intet tab lidt ved slaveriets ophævelse. Når en mand ombytter én slags varer med en anden slags, da opgiver han den ene slags med alle dens vilkår og tager i stedet den anden med alle dens vilkår. Sælger han mursten og køber høn, kan han ikke bagefter klage over, at høn brændte men murstenene ikke. Hønets større brandfare er et af de vilkår, han modtog ved at købe det. Bytter han ejendom, som har moralsk godkendelse, med ejendom, som ikke har denne godkendelse, så kan han ikke bagefter kræve, at godkendelsen, som tilkom det han solgte, nu skal tilkomme det, han købte. Ombytning overfører ikke blot varen, men også dens vilkår; den skaber dem ikke. Den sidste indehaver opnår ikke nogen moralsk ret, som den første ikke havde.

»Men«, vil man muligvis sige, »den, som køber noget, der længe har været anset for ejendom, er helt anderledes stillet end den første indehaver. I vort retsvæsen skelner vi jo imellem den uretmæssige tilegner og den godtroende køber; og langvarigt eje plejer jo at ophæve mulige mangler ved den oprindelige adkomst. Dette princip bør da også staten gøre gældende over for de enkelte borgere. Hvis den fratager godtroende købere noget, der længe har været anset for at være ejendom, bør den altså give vederlag derfor.«

Godtroende købere af noget, som rummer en uret imod andre! Er det ikke meningsløst? Gælder det ikke over for vore lovlige domstole, at ukendskab til loven undskylder ingen, hvor meget mere må det da ikke gælde over for moralens domstol og det er jo den, vore vederlagskrævere hentyder til!

Og uvidenhed kan kun afbøde den straf, der tilkommer bevidst brøde; nogen ret kan den ikke give. Hvis du uden at vide det træder

på mine tæer, så kan du pænt bede mig om ikke at vredes; men nogen ret til at blive stående på dem opnår du ikke. Ved simpelthen at op-hæve ejendom, som rummer uret i sig, pålægger staten slet ingen straf; den kræver ikke engang, at der skal gives vederlag til dem, som har måttet lide uretten. I den henseende er den altså mere lemfældig end de principper, efter hvilke vi håndhæver retten imellem mand og mand. Vore love kræver jo ikke alene, at selve den i god tro købte ting tilbagegives, men også alt, hvad der er indvundet ved den.

Der er to væsentlig forskellige slags ejendom; men på grund af uvidenhed eller tankeløshed skelner man i almindelighed ikke tydeligt imellem dem. Begge slags ligner hinanden deri, at de har salgsværdi og kan overdrages fra mand til mand. Men den ene slags er sand ejendom efter naturens ret og moralens lov, uafhængig af al statsvirksomhed, medens den anden slags er uægte ejendom, der kun kan opretholdes ved statsmagtens vedblivende indvirken og i virkeligheden indeholder en uafbrudt krænkelse af naturretten og moralloven. Den første slags ejendom er underkastet fornuftmæssige juridiske love, og spørgsmålet om ejendomsretten er her ikke et spørgsmål om almene rettigheder, men kun om de forudgående transaktioner mellem mand og mand. Ikke således med den anden slags ejendom. Den er kun ejendom i kraft af statsvirksomheden. Og holder op med at være det i samme øjeblik, som statens støtte tages bort. Spørgsmålet om, hvor vidt denne støtte skal tages bort eller ikke, er ikke et spørgsmål om, hvad der er gjort i fortiden, men om, hvad der skal gøres i fremtiden – er et spørgsmål om almene rettigheder, ikke om forholdet mellem mand og mand. Til den første slags ejendom hører ting, som er frembragt ved arbejde. De har den sande ejendoms karakter lige fra deres første oprindelse, idet ejendomsretten til dem ligefrem er en udvidelse af menneskets ret til sig selv. Til den anden slags ejendom hører alle særrettigheder, ved hvilke staten bemyndiger eller hjælper det ene menneske til at høste frugten af det andets arbejde.

Spørgsmålet om ejendomsretten til en kjole, et stykke værktøj, et hus eller en balle varer er et spørgsmål om ejendomsretten til foreliggende resultater af udført arbejde. Af selve tingens natur ved vi, at nogen må eje den. Men på grund af de menneskelige evners utilstrækkelighed kan det rigtignok i tidens løb blive tvivlsomt, hvem der er den rette ejer, og vi må da ofte nøjes med at antage, at det er indehaveren. Men spørgsmålet om ophævelse, eller ikke ophævelse af

slaveri, privat jordeje, handel, monopoler, arvelige pensioner eller beskyttelsestold drejer sig om, hvor vidt staten vedblivende skal støt-te nogle mennesker i den uretfærdige tilegnelse af andres arbejdsud-bytte. Mulig uklarhed med hensyn til forudgående transaktioner kan her ingen indvirkning få på afgørelsen.

Fremdeles siger man: »Her er en mand, som har købt en slave, og dér en, som har købt et hus. For staten er begge disse ting lige lovlig ejendom. Men hvis den så hører op med at godkende slaveriet, øde-lægger den jo den ene værdi og ikke den anden. Bliver da de to mænd ikke ulige behandlet, og bør dette ikke udlignes ved, at der gives vederlag? Selv om den ene slags ejendom grunder sig på uret, som alle gennem statens samtykke er medskyldige i? Og er det da retfærdigt, at den ene, som tilfældigvis har sat sine penge i den slags ejendom, skal bære hele tabet?«

Foruden andre vildfarelser er der her kommet en misforståelse af forholdet mellem staten og dens medlemmer. Selv om alle borgerne måtte anses for at være medskyldige i statens hidtilværende oprethol-delse af den urette ejendom, altså også de borgere, som har måttet lide under uretten, så kan statens beslutning om fortsat opretholdelse dog umuligt være alles beslutning, altså også deres, som lider tab derved. Og har den ene intet krav på skadesløsholdelse, hvor kan da den anden have krav på vederlag?

Ville et lignende krav som det, at staten skal give erstatning, hvis den ikke vil vedblive at fortsætte uretten, kunne gøres gældende mand og mand imellem? Hvis jeg f.eks. har haft den vane at lægge mine penge i et spille eller drikkehus så længe, at værten regner med mig som fast indtægtskilde, er jeg da moralsk forpligtet til at yde ham erstatning, hvis jeg aflægger min vane? Eller hvis en godtroende kø-ber har overtaget værtens forretning i forventning om, at jeg skulle fortsætte som kunde, er jeg da derved bundet til at give ham erstat-ning?

Se endvidere: Hvis en moralsk ret til ejendom opstår ved, at sta-ten indvilliger i noget, som i sig selv er uret, så må denne ret også være moralsk bindende for alle. Hvis staten krænkede moralloven ved at ophæve slaveriet uden erstatning, så ville slaven også krænke moralloven ved at gå sin vej uden at give sin herre vederlag, ja, det ville endog hver den, som hjalp ham med et glas koldt vand. Dette var netop også, hvad man hævdede og lærte og fik gjort til lov i De Forenede Stater før krigen; og det er det, der hævdes og læres af

Storbritanniens første mænd og største blade med hensyn til de hvide slaver i dette land; de påstår jo, at hvis folkemasserne, selv under strengt lovlige former, ville tage deres naturlige ret til deres fødejord tilbage uden at give de nuværende lovlige ejere vederlag, så ville de synde imod de ti bud.

Staten er ikke selv et enkeltvæsen, men den er sammensat af enkeltvæsener, som alle berøres af dens handlinger. Det er derfor dens opgave at sikre alle disse enkeltvæsener lige rettigheder. Lighed i rettigheder, det er det, som staten skal sørge for, ikke lighed i resultaterne af de enkeltes virksomhed. Den, som vælger at spekulere i ligere-tens krænkelser, må da gøre det på egen risiko. Han har intet krav på, at staten skal vedblive at krænke liggeretten, for at han kan have samme vilkår som dem, der ikke spekulerede i sligt. Det er statens pligt at sikre alle ens ret, men ikke at sikre alle ens udbytte.

Hvorfor ikke ens udbytte? – Under statens billigelse gøres penge frugtbringende på mange måder. Udfaldet kan hist blive tab, her gevinst. Hvorfor skulle staten nu ikke sikre ligheden ved at give vederlag til dem, som taber?

Svaret er let og klart: det er ikke statens sag at sikre forretningsmænd imod tab, og den ville gøre en skrigende uret, hvis den prøvede derpå. Det ville være at tvinge dem, som havde båret sig klogt og rigtigt ad, til at skadesløsholde dem, som havde båret sig galt ad. Det ville være at straffe flid, tænksomhed og omhu og lønne ligegyldighed, uvidenhed og ødselhed; det ville være snarligt at fattiggøre selv det rigeste samfund.

Men ville det ikke være endnu mere uretfærdigt og uklogt af staten at give vederlag til dem, som lige til det sidste har holdt eller købt uretmæssig ejendom, da den så ville tvinge andre, som ikke har gjort dette, til at opveje deres tab? Er det sandt, at statens samtykke til en uret af denne art gør alle medskyldige i denne uret? Mon den del af samfundet, der selv var slaver, nogensinde samtykkede i slaveriet? Har de mennesker, som man frarøvede den naturlige ret til jorden, nogensinde virkelig samtykket i dette? Bliver sådanne uretfærdigheder ikke altid fra først af indført af dem, som ved magt eller list opnår at styre staten? Bliver de ikke opretholdt ved, at friheden kvæles, moralen ødelægges, tanken forvirres, religionens og etikken lærere underkøbes eller knebles? Må der ikke altid gå en langvarig agitation forud for sådanne uretfærdigheders afskaffelse, en agitation hvorved

alt til sidst bliver lagt så klart for dagen, at enhver som ikke med vilje lukker øjnene, må se?

»Caveat emptor!« er lovens lære; »Købere må tage sig i agt!« – Hvis en mand køber en bygning, ved hvis opførelse man har ringeagtet tyngdeloven og andre fysiske love, så må han finde sig i, at naturen går sin gang. På samme måde tager han også risikoen ved at købe ejendom, som står i modstrid med moralens love. Når han ringeagter den moralske sans, når han spekulerer i urettens vedvaren, og når så endelig den almindelige bevidsthed rejser sig og afkaster åget, kan han da kræve, at de, som ingen del har i uretten, de, som har måttet lide under den, de, som først har rejst sig imod den og derfor har måttet døje modgang og hån, skal dele hans tab – under det påskud, at som medlemmer af den samme stat er de medansvarlige for det? Og vil en fastholden af dette skammelige krav ikke tjene til at hindre urettens gradvise svækkelse og hendøen, som ellers naturligt vil følge af, at den moralske modstand gør udsigten til dens fortsættelse ringere? Vil løfter om erstatning til dem, som er interesserede i uretten, ikke tjene til at opretholde den i sin fulde styrke lige til det sidste minut?

Tag slaveriet! De amerikanske slaveejeres tillid til, at slaveriet ikke ville blive ophævet uden mod erstatning – en tillid, som styrkedes af eksemplet fra Storbritannien – holdt markedsprisen på slaver oppe på det højeste endog efter at kanonerne havde begyndt at tordne for deres frigørelse. Havde der derimod ikke været nogen leflen med tanken om erstatning, ville den voksende uvilje imod slaveriet lidt efter lidt, ved at trykke salgsprisen ned, have mindsket de pekuniære interesser, som stod på spil ved dets ophævelse.

Tag den private jordejendomsret! Hvor håbet om fremtidig vækst og udvikling i et samfund er en højst vigtig bestanddel af jordens salgsværdi, vil det at fastholde erstatningskravet medføre, at jordspekulationen holdes oppe, og således hindres den nedgang i jordens salgsværdi, den jævne tilvænning til den kommende forandring, som er en naturlig følge af, at kravet om ligeret til jorden vokser sig stærkt.

Man siger omtrent som så: erfaring har vist, at agtelse for ejendomsrettigheder fremmer menneskeslægtens udvikling og velfærd, og da (det påstår man) al ejendomsret hviler på det samme grundlag, nemlig statens godkendelse, så må det, at staten ophæver en vis god-

kendt ejendomsret, medføre utryghed i ejendomsretforhold i det hele taget og altså virke skadeligt.

Men selv om vi ville forudsætte, at alle ejendomsrettigheder hidrører fra staten, er det dog klart, at medens nogle arter af ejendom fremmer almindelig velstand og lykke, gør andre lige det modsatte. Retten til sørøveri, som på visse tider og steder har været godkendt af staten, er ikke lige så almentjenlig som retten til fredelig handel. Retten til arvelig dommermyndighed, der virkelig har været en værdifuld salgsvare, retten til at opkræve stedlige skatter og afgifter, retten til at nedtrampe bondens marker, når man holdt jagt, eneretten til fabriksdrift, handel, indførsel osv. fremmede ikke almindelig velfærd og lykke. Tværtimod; den almindelige velfærd og lykke øgedes i høj grad ved disse rettigheders afskaffelse.

Der er kun en art af ejendomsret, som leder til hele samfundets velfærd og lykke, og det er den ret, der sikrer arbejderen udbyttet af hans arbejde. Denne 'ejendomsret' fremmer velstanden, idet den op hjælper produktionen og yder sikkerhed for opsparing, en sikkerhed, som er nødvendig for at kapitalen kan blive udnyttet, og for at der kan blive lejlighed til udvikling af de åndelige evner og kræfter. Alverdens erfaring viser, at det er agtelsen for denne ejendomsret, der opretholder menneskeslægtens fred, velfærd og lykke.

At sætte den falske og fordærlige ejendomsret i klasse med den sande og lykkebringende ejendomsret og kræve lige agtelse for dem begge er at fremhjælpe den tro, at al ejendomsret er til skade for folkets store mængde. Menneskeslægtens historie viser, at agtelsen for den sande ejendom aldrig er blevet truet undtagen netop der, hvor de skadelige snyltere tog overhånd. Og det er den dag i dag det eneste, der truer den. Hvorfor er vor tids socialister så fjendske imod kapitalen? Ikke af nogen anden grund end den, at de sammenblander det, der virkelig er kapital, med det, der er lovliggjort uret (nemlig det, der sætter de få i stand til at plyndre og udsuge de mange). At lære, at det gode og det slette i alt, hvad der nu engang er blevet lovligt, ikke lader sig adskille, og at alt det, som staten finder for godt at kalde ejendom, også virkelig er ejendom, er det samme som at lære, at ejendom er røveri.

Og hvad er det så for en stat, som disse mennesker, der nægter den moralske skelneevne, vil overdrage magten til at løse og binde for al fremtid, endog i en så vigtig sag som den, der her er tale om? Caligula var selv staten. Nero var selv staten. Ludvig den 14. sagde

med rette: »staten, det er mig«. Ifølge Herbert Spencer er staten i England »en broget samling af udsendinge, der beherskes af uvidende og fanatiske partiførere, ligesom figurerne i et dukketeater«. Praktisk taget er staten altid lig med den mand, det komplot, den interesse, som styrer dens maskineri. Derfor er det rigtigt og formålstjenligt at indskrænke dens magtområde så meget som muligt. Og dersom det virkelig er sandt, at der ikke er noget moralsk princip, nogen højere lov, som klart kan lære os, hvad staten må eller ikke må, så er det end mere nødvendigt at føre princippet om statens fuldkomne rådighed over rettighederne til sin logiske afslutning og hævde, at statsmagten nu og i fremtiden aldeles skal annullere enhver tidligere indgået overenskomst om eller ordning af rettigheder. Jo mere vedvarende, og derfor jo mere værdifulde, de særrettigheder bliver, som staten har magt til at give, des mere fristes de selviske interesser til at skaffe sig rådighed over dem.

Af en noget anden natur er den påstand, man somme tider hører, at en indgroet uret lettest og hurtigst ophæves, når der gives erstatning, fordi man derved afvæbner modstanden imod ophævelsen. Der-til kan siges: for det første er det at give erstatning jo slet ikke ophævelse af uretten, for det andet tjener forsvaret for erstatning til at støt- te de pekuniære interesser, som er den stærkeste hindring for reformen, og endelig for det tredje: kravet om erstatning gør det umuligt at vække den moralske kraft, som alene kan overvinde uretten. At hævde, at man skal have vederlag for at lade være med at gøre dette eller hint, er det samme som at hævde, at man har ret til at vedblive dermed. Det ved de også meget godt, de, der taler vederlagets sag. Deres hensigt dermed er netop at hindre urettens ophævelse.

Man siger undertiden, at det ville have været billigere for De Forenede Stater at betale for slaverne i sydstaterne end at fremkalde borgerkrigen; og man henviser til, hvad England gjorde i Vestindien. Men det er aldeles ikke sandt, at det amerikanske slaveri ville have ophørt eller borgerkrigen være undgået på den måde. En aristokratisk regering, som den Storbritannien havde i 1832, kan nok afløse slave-riet i enkelte små bilande ved at lægge byrden over på deres eget folk; men under et demokratisk styre og efter en stor målestok kan dette ikke lade sig gøre. Storbritannien undgik end ikke en krig ved at give erstatning. Og når de vestindiske slaver hurtigere blev fri ved at der ydedes vederlag, end de ville være blevet uden dette, så er det ene og alene fordi den klasse, som var interesseret i opretholdelse af de

givne rettigheder, var overvældende stærk i det engelske parlament. Med en repræsentation som den, folkemasserne nu har, ville det have været lettere at ophæve slaveriet i Vestindien uden erstatning end med erstatning. Den amerikanske borgerkrig opstod heller ikke af konflikten mellem erstatningskrav på den ene side og erstatningsnægtelse på den anden. Den havde sin årsag i den ængstelse, hvormed de, der indså slaveriets uretfærdighed, behandlede det moralske spørgsmål. Ved denne ængstelse, som altid gjorde indrømmelser og gik på forlig, fik slaveinteresserne en sådan styrke og et sådant mod, at den ved en meget ringere anledning, end spørgsmålet om ophævelse mod erstatning ville have været, styrtede hele nationen i krig.

Og selv om det amerikanske folk virkelig havde fået valget imellem erstatning eller krig, hvem kan da vide, hvad der ville have været det klogeste og det billigste? Ville ikke det, at folket skulle give erstatning for 3 millioner slaver, have fremkaldt en politisk kamp, som i sig selv var endnu mere ødelæggende end krigen?

Ethvert krav om erstatning ved ophævelsen af den ulige ret til jorden, er kun et omsvøb for at kunne undgå retten og fortsætte uretten. Det indeholder, lige så vel som selve uretten, der skulle ophæves, en nægtelse af den ligeret, der er kernen i al retfærdighed. Mangen hæderlig mand er kommet ind på den tanke, at vederlagskravet er rigtigt; men undersøger han sig selv nøjere, da vil han finde, at det er fordi han – måske ubevidst – har større samfølelse med dem, der tjener ved uretten, end med dem, der lider under den. Han har tænkt på de få, hvis indkomster ville mindskes ved ligerettens indførelse, og han har glemt de mange, som ville blive hjulpet ud af fattigdom, vanære og fortvivlelse derved. Han vil komme til at se, at hvis nogen skulle have vederlag ved urettens ophævelse, så skulle det være dem, som har lidt under den, og ikke dem, som har haft fordel af den.

Privat ejendomsret til jord er en fornægtelse af den sande ejendomsret, der giver hver især lige ret til at arbejde og udelukkende ret til sit eget arbejdes frugt. Jordejendomsretten er kun i sin form forskellig fra slaveejendomsretten. Naturen og arbejdskraften er de to nødvendige faktorer i produktion. Jordejendomsretten gør den ene til ejendom, slaveejendomsretten den anden. De har begge samme formål og samme virkning: nogle mennesker tvinges til at arbejde for andre. – Ophævelse vil i begge tilfælde sige, at for fremtiden skal den borgerlige lov falde sammen med moralens lov, og at enhver skal have sit.

Jeg har omhandlet erstatningsspørgsmålet, dette jorddrotvældens sidste værn, fordi det så vedholdende føres i marken, ikke fordi det affødes af noget af det, som jeg har kæmpet for. Vi, som foreslår den eneste naturlige og derfor letteste udvej til at give menneskene deres ligeret tilbage, – eneste skatten – vi foreslår ikke at fratage jordejerne noget af det, som de nu har. Vi vil lade dem beholde det, selv om det skulle være kommet dem i hænde som en frugt af uretfærdighed. Vi foreslår kun at tage til statens brug det, som rettelig tilhører staten, og lade den enkelte beholde det, som rettelig tilhører ham.

Men ved den klodsede måde at afløse privat jordejendomsret på, som man har kaldt jordens nationalisering, tager man den retmæssige ejendom – forbedringerne på jorden – tillige med den uretmæssige – selve jorden. Derved bliver vederlagskravet stillet på en sådan måde, af det forvirrer tanken og synes at måtte gælde selve jordejet. Jorden skulle jo derefter ligefrem eksproprieres af staten og så lejes ud. Nu er vi jo vant til, at der gives vederlag til ejerne, når visse stykker af jorden tages til statens brug, og dette er, som jeg har påpeget, rigtigt nok. – For den overfladiske tankegang ligger det derfor nær, at når staten tager al jord for derefter at leje den ud igen, så må den give alle ejere vederlag. Jordens nationalisering giver således erstatningstanken en tilsyneladende berettigelse.

Dette er grunden til, at tanken om erstatning er så stærkt oppe i visse klasser i England, medens den er næsten ukendt i Amerika. I England har der nemlig været en hel del tale om jordens nationalisering, medens bevægelsen i Amerika lige fra først af har gået i retning af 'eneste skatten'. Og det er også grunden til, at det i England næsten altid lykkes jordejendomsrettens forkæmpere at lade, som om statens overtagelse af selve jorden er det eneste, der omhandles, skønt de, der er talsmænd for jordens nationalisering, kun er få og svage i sammenligning med den store skare, der vil have jordejendomsretten afviklet ved hjælp af en skattereform. Man vil således lægge mærke til, at Herbert Spencer i *Justice* aldrig så meget som hentyder til forslaget om at sikre ligeretten til jorden ved at inddrage jordværdien og ikke selve jorden. Og dog kan han ikke være så uvidende om, hvad der foregår omkring ham, at han ikke ved, at det netop er i den retning, kampen mod jordejendomsretten går, og må gå. Han lader som han intet ved derom, fordi der ad den vej ikke er nogen plads for forslag om erstatning eller endog blot tanke om erstatning. – Vederlag til

dem, som til syvende og sidst betaler skatten, er dog noget for uhørt og urimeligt.

Det ligger i sagens natur, at overgangen fra at øve uret til at øve ret må medføre tab for dem, som har haft fordel af uretten. Dette er aldeles uundgåeligt. Men så må det huskes, at det også ligger i sagens natur, at tabet kun er relativt, gevinsten derimod absolut. Enhver, som vil gennemtænke tingene, vil kunne forstå, at når de nuværende unaturlige og uretfærdige offentlige indkomster afløses af naturlige og retfærdige, så vil selv de, der relativt taber, vinde umådelig meget.